

De Open Buurtbegroting: voor participatie en transparantie

Jeroen van Spijk

De overheid vraagt steeds meer van burgers en ondernemers. Samen problemen oppakken en de handen uit de mouwen steken en in je eigen buurt aan de slag is erg gebruikelijk geworden. De begroting van een gemeente is echter vaak een dik pak papier, waarbij de gemeente bepaalt en de bewoners accepteren. In Stadsdeel Oost in Amsterdam is dat al enige tijd verleden tijd. Hier komt ook bij andere gemeenten door diverse externe ontwikkelingen als bezuinigingen, een veranderende taakopvatting, grotere marktwerking en kritischer wordende opdrachtgevers, financiers en afnemers, langzaam verandering in. Bewoners willen namelijk zien waar het geld heengaat en oefenen daar graag invloed op uit. Met dit in het achterhoofd, is een digitale applicatie ontwikkeld: de open buurtbegroting.

Op de buurtbegroting zien burgers, ondernemers, ambtenaren, gemeenteraadsleden en wethouders in een opslag op straat en wijkniveau waar het geld van de overheid wordt besteed. Hiermee maakt de buurtbegroting een einde aan de veelgehoorde klacht van de onleesbaarheid van gemeentebegrotingen en laat de buurtbegroting tot op straatniveau zien voor welke uitdagingen de buurt staat.

Dit hoofdstuk bestaat uit vier delen. Het eerste deel beschrijft wat een buurtbegroting is. In het tweede deel legt de relatie tussen het belang voor open data voor open innovatie. Het derde deel gaat over het belang van open data voor bewonersparticipatie. Tot slot wordt een pleidooi gehouden om ook de gemeentelijke organisatie gebiedsgericht te organiseren.

Wat is een buurtbegroting?

De Open Buurtbegroting maakt via internet inzichtelijk waaraan en waarom een gemeente geld besteedt: in welke wijk, buurt of straat. De burger kan via zijn tablet in zijn eigen woonkamer zien wat de overheid doet en waar het geld wordt uitgegeven. Hierbij gaat het om algemene informatie over een besteding zoals het opknappen van een straat en bijvoorbeeld het subsidiëren van een buurthuis. Zichtbaar wordt hoeveel geld er per programma en per wijk wordt uitgegeven, maar ook kan er worden ingezoomd tot straatniveau hoe dit wordt besteed.

Hierbij wordt bij elke begrotingspost contextinformatie gegeven over de doelstelling die de gemeente nastreeft en/of uit welke middelen de gemeente deze financiert. Bij elke begrotingspost kunnen detailgegevens worden toegevoegd om de uitgaven en de locatie uitgebreid te specificeren. Ook is het mogelijk om een vergelijking (benchmarking) te maken tussen steden, buurten of wijken onderling bijvoorbeeld ten opzichte van het stedelijk of landelijk gemiddelde.

Daarnaast zitten er statistische of kwalitatieve meetgegevens in het systeem. Denk hierbij aan objectieve of subjectieve veiligheidsindexen, leefbaarheidsindexen of harde gegevens zoals leeftijdsopbouw, aantal werklozen per buurt of jongeren die van een uitkering afhankelijk zijn. Ook zijn er allerlei interacties mogelijk tussen gegevens om een bepaalde buurt met financiële gegevens aan elkaar te koppelen. Dit biedt veel inzicht voor geïnteresseerde bewoners, media, maar ook voor het politieke bestuur en de ambtelijke organisatie.

Er is een additionele optie om ook een 'open data' set toe te voegen waardoor media en onderzoekers eenvoudig toegang hebben tot de data. De gebruikte data blijft eigendom van de gemeenten. In onderstaande figuur is een voorbeeld van een hoe de buurtbegroting eruit kan zien. Er zijn ook specifieke buurtbegrotingen die alleen maar in gaan op een aspect bijvoorbeeld veiligheid of jeugdzorg.

Afbeelding 42: voorbeeld van een screenshot van een Open Buurtbegroting. Bron: BMA-Collective Amsterdam

Open data als motor voor sociale innovatie

Steeds meer wordt het belang voor Open Data gezien als motor van innovatie. Open data biedt economische mogelijkheden, bijvoorbeeld informatie over buslijnen, verkeersopstoppingen en zelfs informatie of een verkeerslicht op rood of groen staat.

Daarnaast biedt Open Data toepassingen voor commercieel gebruik. Denk aan verschillende apps op de mobiele telefoon.

Naast de economische en commerciële mogelijkheden zijn er ook duidelijke sociale innovaties mogelijk via het gebruik van open data. Kennis is pas nuttig als zoveel mogelijk mensen en organisaties daarover kunnen beschikken. De buurtbegroting laat feitelijk voor buurten en haar inwoners precies zien wat er precies gebeurt op het terrein van overheidstaken.

Neem de Indische Buurt in Amsterdam waar ruim 20 miljoen euro wordt uitgegeven door de lokale overheid. De buurtbegroting laat op straatniveau zien waar dit geld naar toe gaat bijvoorbeeld voor het onderhoud van de wegen, het aanleggen van nieuwe kruispunten of pleinen, maar ook naar allerlei sociale projecten. Als je als bewoner weet dat er in je straat een 100.000 euro wordt uitgegeven aan een buurthuis of 20.000 euro aan een project voor eenzame ouderen kan dit je aan het denken zetten.

Deze reacties zullen uiteenlopen. Sommigen zullen zeggen “he interessant, laat ik eens langs gaan”, terwijl anderen zullen zeggen “wat duur wat doen ze daar eigenlijk mee?” Vanuit het perspectief van de gemeente is de meest wenselijke reactie van een bewoner of actieve buurtinstelling natuurlijk die van “dit kan ik beter en goedkoper” bijvoorbeeld door sociale activiteiten samen met buurtvrijwilligers op te pakken. Vanuit de ervaringen in Amsterdam-Oost blijkt dat de online buurtbegroting bewoners inderdaad stimuleert om zelf ook actief te worden.

Uit het voorbeeld van de gemeente Amsterdam blijkt dat de overheid via verschillende communicatie kanalen reacties krijgt die in een aantal gevallen hebben geleid tot ontwikkelingen waar bewoners taken van de gemeenten overnemen. Een belangrijke voorwaarde om deze sociale innovatie ook daadwerkelijk tot stand te brengen is een stevige politieke en bestuurlijke inzet om de data ook daadwerkelijk beschikbaar te stellen. Natuurlijk betekent het invoeren van open data dat gemeentelijke organisaties zichzelf kwetsbaar opstellen. Vooral omdat er ook projecten en subsidiebeschikkingen aan het licht kunnen komen waarover mensen kritisch kunnen zijn. De vraag is of dit erg is. Door deze openheid wordt de overheid namelijk nog breder gecontroleerd waardoor de schaarse middelen daadwerkelijk goed kunnen worden ingezet.

Feitelijk is de Open Buurtbegroting een zeer ver doorgevoerde vorm van lokale democratie waar door de open data veel meer controle maar ook sturing kan plaatsvinden over wat er in wijken gebeurt. De politiek komt uit zijn ivoren toren en ontstaat er qua informatie een gelijkwaardige positie met burgers, bedrijven en

sociale instellingen. Iedereen ziet namelijk wat er in een buurt gebeurt. Dit past ook in de gedachte van de participatiesamenleving. De ontwikkeling van de buurtbegroting past bij een overheid die steeds meer inspraak mogelijk maakt van haar burgers en ondernemers. Door deze openheid kunnen overheid en bewoners inderdaad samen problemen oppakken en de handen uit de mouwen steken. Deze nieuwe mentaliteit vraagt ook om een andere aanpak en manier van communiceren met elkaar. Burgers en de overheid staan steeds meer naast elkaar.

De buurtbegroting en de rol van bewonersparticipatie

Binnen Amsterdam Oost zie je een positieve impuls wat betreft de bewonersparticipatie. Bewoners gaven aan ontevreden te zijn over de financiële inzichten die ze hadden in wat de overheid nu eigenlijk doet voor de buurten. Veel van de uitgaven zijn verstopt in grote programma's. Zoals bij veel middelgrote gemeenten wordt zonder blikken of blozen 20 miljoen uitgegeven binnen het programma 'Ontmoeten'.

Voor een raadslid die het beleidsplan Sociale Activering ooit heeft gelezen is die 20 miljoen mogelijk logisch en verklaarbaar, maar zelfs voor een hoogopgeleide geïnteresseerde buurtbewoner zijn dit abstracte gegevens. Het zegt ook niets over waar het geld wordt uitgegeven. Pas als je de relevante beleidsdocumenten hebt gelezen of als je zo brutaal bent om alle subsidiebeschikkingen op te vragen -en door te vlooiën- krijg je een begin van een beeld. Zeker als de subsidie aan een organisatie wordt verstrekt die werkzaamheden over een hele stad uitvoert, kan er lastig een compleet beeld gevormd worden.

In Amsterdam Oost was er een actieve groep die duidelijkheid vroeg over waar het geld naar toe ging. Ook omdat de groep bewoners er achter kwam dat er in een bepaald jaar 3 miljoen voor sociale projecten niet was besteed. Dit is veel geld voor een buurt waar veel sociale vraagstukken zijn. Vanuit deze behoefte ontstond het idee om een buurtbegroting op te stellen.

De buurtbegroting is zoals eerder gesteld vooral een grafische weergave van waar het geld naar toe gaat en dan zichtbaar gemaakt per straat. Na de publicatie kwamen er vanuit verschillende kanten veel reacties. Sommige reacties waren negatief in de trant van wat duur, moet dit nou of kan het niet goedkoper? Ook vonden sommige buurtbewoners dat er relatief weinig in hun buurt werd uitgegeven ten opzichte van andere buurten. Dit laatste was overigens meestal goed verklaarbaar bijvoorbeeld door het aantal werklozen in een bepaalde buurt.

De meeste reacties waren vooral positief waarbij werd aangegeven dat ze verbaasd waren hoeveel de overheid eigenlijk doet in een buurt. De mooiste reacties waren

van bewoners die zeiden: goh geef mij het geld maar, ik kan dit veel beter en goedkoper. Dit is op verschillende plekken ook gebeurd. Hierbij kan gedacht worden aan het beheer van groen, het organiseren van sociale activiteiten voor specifieke doelgroepen, maar ook complete buurthuizen zijn met succes overgenomen door actieve buurtbewoners.

In de Indische Buurt kwamen bewoners zelfs met een eigen begroting met daarin plannen hoe ze het geld wilden besteden. Het was interessant te zien dat enerzijds deze groep bewoners het belang van bepaalde uitgaven onderstreepten en overnamen van de gemeentelijke plannen. Anderzijds kwamen bewoners met nieuwe innovatieve plannen waarbij geld bijvoorbeeld niet aan uitkeringen werden besteed maar aan het creëren van werkgelegenheid. Ook werden allerlei nieuwe modellen van schuldhulpverlening bedacht. Het was verfrissend te zien dat bewoners niet denken vanuit de bekende gemeentelijke hokjes maar gewoon vanuit de problemen die ze op straat zien.

Ook was er een groep van bewoners die een cursus begroten volgden omdat ze meer wilden leren hoe geld door de gemeente wordt uitgegeven. Deze cursussen werden goed bezocht en bereikten een zeer divers publiek bijvoorbeeld qua opleidingsniveau en bevolkingsamenstelling. De docenten van de cursussen waren voor een deel de gemeenteambtenaren zelf die hierdoor ook direct met burger van hun eigen gebied in contact kwamen. Van beide kanten werd deze interactie zeer gewaardeerd. Uiteindelijk werkt de buurtbegroting nog beter als er ook daadwerkelijk financiële middelen in de gemeentelijke begroting beschikbaar worden gesteld bijvoorbeeld via wijkbudgetten.

De gemeentelijke gebiedsgerichte organisatie

Een buurtbegroting is met name een informatie instrument: je maakt zichtbaar waar je als overheid activiteiten ontplooit. Zoals in bovenstaande paragraaf beschreven is het geven van informatie zeer cruciaal. Als je informatie openstelt maak je het voor burgers, wijkinstellingen, ondernemers, media en onderzoekers mogelijk om te zien wat er gebeurt. Tegelijkertijd biedt je daarmee een kans na te denken of activiteiten ook op een andere manier kunnen worden georganiseerd via sociale innovatie.

Om de Open Buurtbegroting optimaal te laten functioneren is het nog belangrijker om ook de gemeentelijke organisatie gebiedsgericht te maken. De traditionele gemeentelijke organisaties zijn ingedeeld in de bekende koker structuur met afdelingen rondom de clusters Sociaal, Middelen en Fysiek. Hoewel er vanuit de inhoud van de gemeentelijke taken veel voordelen zijn om specialistische taken te clusteren, betekent dit niet dat hiermee een op de burgers en ondernemers gerichte organisatie ontstaat. Burgers en lokale ondernemers denken namelijk vooral vanuit

hun directe leefomgeving zoals de eigen woning, de buurt of het deel van de stad waar ze wonen of werken.

De gemeentelijke organisatie is georganiseerd vanuit een specialistisch vraagstukken zoals het onderhoud van weg. Om een goede aansluiting te vinden, is het gebiedsgerichte werken een goed werkbaar model dat nu in Amsterdam verder wordt geïmplementeerd. Feitelijk betekent dit dat een matrixorganisatie ontstaat met enerzijds de traditionele gespecialiseerde werkvelden van de gemeente met daarover heen een gebiedsgerichte organisatie. Het gebiedsgerichte wordt dan zichtbaar op verschillende manieren:

1. Via fysieke plaatsen waar de gemeente toegankelijk is (stadsdeelkantoren of wijkpunten).
2. Besluitvorming vindt plaats via integraal gebiedsgericht beleid (politiek, bestuur en ambtelijk).
3. Een laagdrempelige ambtelijke structuur met gebiedsmanagers werken (strategisch en operationeel).
4. Het hebben van een gebiedsgerichte informatievoorziening via websites en de buurtbegroting.
5. Gebiedsgerichte interactie met bewoners en ondernemers bijvoorbeeld via buurtplatformen.

Ervaringen in Amsterdam over de gebiedsgerichte organisatie zijn positief. Ook hier geldt dat een stevige politieke en bestuurlijke inzet nodig is om de organisatie te transformeren. Tegelijkertijd geldt dat zo'n organisatie ontwikkeling niet van de één op de andere dag is gerealiseerd. De Amsterdamse ervaring laat zien dat het gebiedsgericht werken een cultuuromslag vergt. Ambtenaren wordt namelijk gevraagd niet vanuit de eigen vertrouwde expertise te denken zoals het beheer van openbaar groen, maar vanuit een breder perspectief namelijk hoe kan mijn taak zo inrichten dat ik het maximale effect heb in gebied Y of Z.

Cruciaal in een effectieve gebiedsgerichte organisatie is dat alle niveaus meedenken. Het politieke bestuur moet gebiedsgericht denken bijvoorbeeld door in besluit- en beleidsvorming kaders te stellen die verschillend zijn per buurt. Het helpt hierbij als er een gebiedsgerichte interactie is. In veel Nederlandse gemeenten zie je daarbij een ontwikkeling naar één of twee jaarlijkse politieke avonden per gebied bijvoorbeeld in Buurtplatformen. Ook de ambtelijke structuur moet gebiedsgericht zijn zowel op operationeel als meer strategisch niveau. Dit betekent dat burgers en ondernemers die belangrijk zijn voor de buurt goed contact moeten hebben met gebiedsmanagers die echt op straatniveau opereren in de belangrijke netwerken van de stad. Daarnaast is het voor grotere gemeenten belangrijk om ook een strategisch opererende manager

te hebben die overziet op welke wijze een gebied zich moet ontwikkelen en die met strategische partners zoals woningcorporaties, grote ondernemingen, zorg- en onderwijsinstellingen kan schakelen om de doelstellingen van de gemeente te halen.

Tot slot

De technologische ontwikkelingen maken het mogelijk om nieuwe op de burger gerichte informatie te verstrekken. De Open Buurtbegroting is een zo'n nieuwe tool. In dit artikel is daarbij aangegeven dat het werken met open informatie vanuit de lokale overheid een manier is om sociale innovatie te bewerkstelligen. Als je informatie deelt inclusief de doelstellingen en kosten kan je bewoners en lokale ondernemers stimuleren met eigen nieuwe ideeën te komen. Daarnaast sluit het ook aan bij de ontwikkeling naar een participatiesamenleving waar de overheid en burgers naast elkaar komen te staan. Dit werkt het meest effectief als er ook een gebiedsgerichte organisatie is die maatwerk kan leveren om de schaarse middelen die lokale overheden hebben op een goede manier in te zetten. Door de decentralisatie van de zorg wordt het gebiedsgericht werken nog belangrijker. De lokale overheid krijgt daarbij een belangrijke rol in het regisseren van de zorgvraag van haar inwoners

Bronnen

Marielle de Groot, *Open Spending 2.0: Civil Society zoekt transparante overheid*, iBestuur, juli 2014

Jeroen van Spijk, *De Open Buurtbegroting voor Nederlandse Gemeenten*, Conquaestor, mei 2014

Jeroen van Spijk, *Een begroting die je wel snapt*, De Digitale Overheid, mei 2014

Karel Smouter, *In Amsterdam-Oost beheren bewoners zélf het gemeentebudget*, De Correspondent, februari 2014

Mark Rutte, *Innovatie: een mind-set en een must*, Toespraak van minister-president Mark Rutte op de Innovation Convention 2014 in Brussel op 10 maart 2014

Websiteverwijzingen:

Buurtbegroting Amsterdam: <http://oost.buurtbegrotingamsterdam.nl/>

BMA-Collective: <http://bma-collective.com/>

Over Jeroen

Jeroen van Spijk is associate Partner bij Conquaestor in Utrecht. Daarvoor was hij wethouder van stadsdeel Oost, gemeente Amsterdam.

@JeroenvanSpijk

[nl.Linkedin.com/pub/jeroen-van-spijk/5/7b6/614](https://nl.linkedin.com/pub/jeroen-van-spijk/5/7b6/614)

<http://www.conquaestor.nl/>

